

ПРИНЦИПИ ПОСИЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МІКРО- І МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто ключові аспекти світової практики антикорупційного законодавства, зокрема Швейцарії, США та Великої Британії.

Зважаючи на існуючі ризики, що є на шляху міжнародного бізнесу, встановлено, що регулюючі органи та прокуратура більш пильні до протидії виявам корупції. З'ясовано, що у зазначеному середовищі суб'єктам господарювання необхідно бути максимально проінформованими та займати проактивну позицію під час створення програм, що були б достатньо стійкими до потенційних помилок. Визначено, що вказані заходи – це найліпший спосіб мінімізувати існуючі ризики та сформувати ефективний захист від будь-якого переслідування або кримінального провадження.

Аргументовано, що транснаціональним компаніям для забезпечення відповідного рівня запобігання виявам корупції варто дотримуватися підходів, прийнятих у Швейцарії, США та Великій Британії, шляхом впровадження необхідних організаційних заходів, спрямованих на нівелювання ризиків і суттєвих наслідків.

Ключові слова: *корупція, комплаєнс, штраф, ризики, кодекс поведінки, whistle-blowing.*

Постановка проблеми. Формування ефективного механізму запобігання та протидії корупції є одним із фундаментальних питань, що стоїть перед сучасним суспільством. Його актуальність зумовлена насамперед тим, що корупція провокує й посилює суспільні кризові явища, підриває імідж суб'єктів господарювання на міжнародній арені, руйнує сталі мікро- та макроекономічні процеси, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу внутрішньодержавного (між владою та громадянськістю) та зовнішнього (міжурядового та ТНК).

Саме тому формування сталої та ефективної антикорупційної системи є одним із основних завдань для всіх учасників антикорупційного процесу.

У цьому напрямі суб'єктами вжито чимало заходів: на законодавчому рівні – прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним діянням; на державному рівні – ведеться постійний діалог із світовою спільнотою щодо

вироблення ефективних механізмів протидії та подолання виявів корупції; науковий рівень – досліджує питання запобігання корупції та боротьби з нею. Крім того, незважаючи на викладене, корупція і надалі є однією із нагальних для вирішення проблем суспільства.

Стан дослідження. Питання запобігання та протидії корупції відображено у напрацюваннях багатьох дослідників, зокрема М. Бездольного, О. Хмари, І. Печенкіна, М. Мельника, Р. Кулаковського, М. Камлика, Є. Невмержицького, І. Пахомова, М. Тихомирова та ін. Сьогодні, розглядаючи матеріали попередніх досліджень, слід зауважити, що більшість питань, що стосуються корупції, наука розглядала здебільшого на макрорівні, зокрема здійснювалися розробки стосовно боротьби з корупцією, її зв'язків з економічною та організованою злочинністю, та вузькоспрямована проблематика посадових та корупційних правопорушень тощо. Проте варто зауважити, що в межах економічних наук, проблематика корупції не набула такої популярності, як у правовому полі. Сучасність свідчить про її недостатню правову та організаційно-інституційну визначеність, як одного з критичних напрямів забезпечення макро- та мікроекономічної безпеки. Недостатньо дослідженими є питання національно-ментальної складової в цьому питанні, особливості визначення окремих її виявів, слабка статистична база, заходи її попередження.

Зважаючи на недостатню вирішеність окремих аспектів протидії корупції на мікроекономічному рівні, **метою** дослідження є визначення основних принципів формування системи попередження корупції задля забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Виклад основних положень. Беручи до уваги вимоги сучасності, Швейцарія своєчасно прийняла низку нормативно-правових актів, що передбачають кримінальну відповідальність за підкуп іноземних посадових осіб, а також приватний комерційний підкуп, учинений суб'єктом господарювання і на території Швейцарії, і закордоном [1]. Прийнявши вказані положення, Швейцарія успішно попередила зіткнення різних правових систем, що у свій час відчули у судових справах із питань податків США та Німеччина.

Суди та органи влади Швейцарії намагаються застосовувати положення антикорупційного законодавства закордоном. Так, підлягає розгляду справи Сані Абача, останнього нігерійського диктатора, швейцарський суд ухвалив рішення конфіскувати грошові кошти з банківських рахунків за межами Швейцарії на загальну суму 350 млн швейцарських франків [2]. Сані Абача, який помер у червні 1998 року, підозрювався у присвоєнні майже 2,2 мільярдів доларів

США з Нігерійського центрального банку в період із 1993 року до 1998. Інший визначний випадок став фактично судовим прецедентом у подібних справах. У листопаді 2011 року Федеральним прокурором було накладено штраф у розмірі 2,5 млн швейцарських франків із компенсацією витрат позивача (36,4 млн швейцарських франків) на Alstom Network Schweiz AG з метою вжиття достатніх та ефективних запобіжних заходів для запобігання хабарництву іноземних державних посадових осіб.

Федеральним прокурором розглядалися матеріали, що вказували на причетність Alstom до корупційних заходів на території більш ніж 15 країн світу. В результаті проведених слідчих дій було виявлено, що консультантами, які були найняті компанією Alstom, направлялися грошові кошти для забезпечення лояльності органів влади Латвії, Тунісу та Малайзії. Водночас окремої уваги заслуговує пункт рішення Федерального прокурора стосовно низького рівня самоорганізації підприємства щодо протидії корупції, а саме слабкого та недоукомплектованого підрозділу Комплаєнс, працівники якого є недостатньо підготовленими.

Серед світових спортивних асоціацій таких, як МОК, ФІФА простежується тенденція щодо посилення нормативного та функціонального забезпечення запобігання виявів корупції і серед безпосередньо посадових осіб організацій, і їхніх ділових партнерів.

Наприклад, ФІФА нещодавно доручило всесвітньому відомому професору Марку Піт, голові Комітету Незалежного Управління, привести всі внутрішні нормативні документи у відповідність до Закону США Про корупцію закордоном (U.S. Foreign Corrupt Practices Act або FCPA) [3]. Відповідно до положень FCPA, визначають два типи діянь, що кваліфікуються як незаконні: хабарництво на користь неамериканських посадових осіб; непрозорість операцій публічних компаній.

FCPA не обмежуються лише територією США. Під дію закону підпадають також фізичні та юридичні особи, що використовують Пошту США, суб'єкти банківської системи США та інші особи, що можуть бути причетні якимось чином до корупційних діянь.

Штрафи та санкції, відповідно до положень FCPA, налічуються мільярдами доларів США. Компанії, що переслідуються в будь-якому місці, стикаються зі зростаючим ризиком паралельного переслідування з боку Міністерства юстиції США (DOJ) або Комісією з цінних паперів і бірж США (SEC) в межах положень FCPA.

Нині Десятка FCPA штрафів охоплює вісім неамериканських компаній, зокрема:

1. Siemens (Німеччина): \$800 млн у 2008.

2. KBR / Halliburton (США): \$579 млн у 2009.
3. BAE (Велика Британія): \$400 млн у 2010.
4. Total S. A. (Франція): \$398 млн у 2013.
5. Alcoa (США): \$384 млн у 2014.
6. Snamprogetti / ENI (Нідерланди/Італія): \$365 млн у 2010.
7. Technip S. A. (Франція): \$338 млн у 2010.
8. JGC Corporation (Японія): \$218,8 млн у 2011.
9. Daimler AG (Німеччина): \$185 млн у 2010.
10. Weatherford International (Швейцарія): \$152,6 млн у 2013.

Проте переслідування FCPA торкається не лише юридичних осіб. П. Бхарара, прокурор США по Південному округу Нью-Йорка, заявляв, що вісім колишніх керівників і агентів Siemens, що працювали у Німеччині, Швейцарії, Аргентині та Ізраїлі, підозрюються у причетності до десятирічної корупційної схеми з метою укладення контракту з аргентинським урядом на суму понад [4] \$1 млрд.

Так, у жовтні 2011 року було засуджено Д. Есквенасі на 15 років позбавлення волі (5 років за порушення FCPA та 10 років за відмивання грошових коштів). Колишній президент Terra Telecommunications Согр. санкціонував витрати на корупцію на суму понад \$890 тис. на корисить Гаїті Телеком. Нині це ледь не найсуворіший вирок за порушення FCPA-законодавства. Цей вирок демонструє прихильність Міністерства Юстиції США суворо карати за порушення FCPA.

Торгівельна палата США [5], найбільша бізнес лобіювальна установа в США, стверджує, що дії FCPA є неоднозначними й інколи перевищують необхідну межу.

Організація схиляється до реформування деяких аспектів Закону, зокрема: посилення функції Комплаєнс, обмеження відповідальності компанії- правонаступника після злиття або поглинання, за попередні дії компанії, яку він придбав; розширення можливостей корпоративної кримінальної відповідальності; обмеження відповідальності компанії за дії дочірніх структур та ін.

Закон Великобританії про хабарництво вимагає, щоб компанії фундаментально переглянули свої процедури з цього приводу. Закон передбачає кримінальну відповідальність за дії або бездіяльність, що не кваліфікуються як правопорушення Законом FCPA. Зокрема таких, як: приватний комерційний підкуп; будь-які платежі за спрощеною системою; нездатність запобігти корупційним діям «пов'язаних осіб», що діють на користь або від імені компанії.

Закон Великобританії про хабарництво є небезпечним для численних ТНК. Він наділяє Спеціально уповноважений орган (Serious Fraud Office – SFO) розслідувати діяльність компаній, що мають

представництво на території Великої Британії, незалежно від того, чи вчинено злочин у межах її кордонів.

У березні 2011 року Міністерство юстиції Великої Британії опублікувало «Керівництво» з шести критеріїв із метою роз'яснення важливості дотримання вимог, спрямованих на протидію корупції.

Нижче стисло наведені основні принципи цього документа:

- Компанії повинні, незважаючи на зосередженість щодо запобігання існуючих високих ризиків, аналізувати характер своїх взаємин із контрагентами та перевіряти прозорість будь-яких фінансових операцій.

- Генеральний директор, фінансовий директор, головний юрисконсульт та інші керівники мають своїм прикладом вказувати на нетерпимість до будь-яких ознак корупції.

- Компанії повинні періодично оцінювати ризики владного бізнесу, своїх бізнес-партнерів та місця їхньої діяльності.

- Компанія повинна здійснити належні процедури оцінки й управління ризиками, зокрема своїх агентів та постачальників послуг.

- Топ-менеджмент має регулярно комунікувати із співробітниками щодо неприпустимості будь-яких корупційних дій, забезпечувати відповідне навчання працівників, а також створити механізм інформування працівниками спеціально уповноважений підрозділ для оперативного реагування, так званий процес whistle-blowing.

- Гнучкість середовища має спонукати компанії до постійного моніторингу та перегляду існуючих процесів задля найефективнішої протидії корупції.

Висновки. Зважаючи на зазначене, під час формування ефективної системи протидії виявам корупції суб'єктам господарювання необхідно дотримуватись таких принципів:

1. Корпоративний кодекс поведінки має бути не простою формальністю, що дасть змогу заявити про залучення топ-менеджменту до вирішення цієї проблеми. Кодекс поведінки має бути впроваджений у межах усієї компанії, а також всіх її дочірніх структур. Він має бути покладений в основу політики керівництва щодо співробітників підприємства. Генеральний директор, фінансовий директор, головний юрисконсульт та інше керівництво повинні продемонструвати лідерство в цьому питанні.

2. Ризики можна оцінювати, але водночас слід вживати й відповідних заходів. Такі галузі, як ВПК, будівництво, енергетика є особливо чутливими. Також не варто забувати про географічні критерії:

ринки, що розвиваються, вимагають залучення посередників і, отже, несуть підвищений ризик, вимагаючи вжиття відповідних заходів.

3. Рішення Швейцарського федерального прокурора щодо компанії Alstom вказує, що підрозділ Комплаєнс має бути особливою структурною одиницею з надзвичайними повноваженнями і відповідно підготовленими співробітниками. Керуючий цим підрозділом повинен бути максимально незалежним та підпорядковуватися безпосередньо наглядовій раді або раді директорів компанії. Дочірні структури можуть мати свої локальні підходи до забезпечення дотримання вимог законодавства, проте вони повинні ґрунтуватися на основних положеннях материнської компанії.

4. Внутрішні нормативні документи мають регулювати діяльність у таких чутливих галузях, як спрощення формальностей, гостинність, особисті подарунки, або будь-які благодійні пожертвування. Всі вони не можуть здійснюватися з метою впливу на процес ухвалення рішень. Компанії необхідно забезпечити процес декларування та прозорі звітності всіх подібних операцій.

5. Агенти, посередники, консультанти, представники, дистриб'ютори, підрядчики, постачальники, консорціуми, спільні підприємства мають бути ретельно відібрані та контролюватися. Будь-які чутливі ознаки діяльності, наприклад наявність країни з високим ризиком, високі винагороди, близькі відносини, сумнівна репутація, запит на оплату через офшорні рахунки, мають розцінюватися як тривожний сигнал та ініціювати процес додаткового внутрішнього розслідування.

6. Інформатори повинні повідомляти підозрюваних у корупції чи хабарництві їхніх безпосередніх керівників. Це однак тягне певні ризики, характерні для інформатора. Тому компанія має організувати для них різні канали контакту. Важливо, що система інформування повинна бути прозорою для інформаторів та забезпечувати заходи щодо їх захисту.

---

1. OECD recognises Swiss efforts in fighting the bribery of foreign public officials – OECD country report and recommendations to Switzerland on the prevention of bribery of foreign public officials [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.seco.admin.ch/aktuell/00277/01164/01980/index.html?lang=en&msg-id=42981>

2. Switzerland to return \$380M stolen by late dictator – ‘Jola Sotubo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pulse.ng/local/sani-abacha-switzerland-to-return-380m-stolen-by-late-dictator-id3577364.html>

3. The Extraterritorial Reach of the FCPA and the UK Bribery Act: Implications for International Business – Kathleen J. Harris; Keith M. Korenchuk;

J. N. Nassikas III (Arnold&Porter LLP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arnoldporter.com/resources/documents/Advisory%20Extraterritorial_Reach_FCPA_and_UK_Bribery%20Act_Implications_International_Business.pdf

4. US Department of Justice Fraud Section (FRD): RELATED ENFORCEMENT ACTIONS: CHRONOLOGICAL LIST 2014-2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justice.gov/criminal-fraud>

5. Restoring Balance Proposed Amendments to the Foreign Corrupt Practices Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uschamber.com>

Хаванов А. В. Принципы построения системы предупреждения коррупции с целью обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности

Рассмотрено ключевые аспекты международной практики анти-коррупционного законодательства, в частности Швейцарии, США и Великобритании.

Учитывая существующие риски, которые стоят на пути международного бизнеса, регулирующие органы и прокуратура по всему миру становятся все более бдительными в части противодействия проявлениям коррупции. В описанной среде хозяйствующим субъектам необходимо быть максимально информированными и проактивными в создании программ, устойчивых к ошибкам. Указанные шаги – наилучший способ минимизировать существующие риски и построить эффективную защиту в любом расследовании или уголовном процессе.

Усугубляющаяся всеобщая тенденция к глобальным расследованиям и нулевая терпимость к коррупции необратимы. Транснациональным компаниям с целью обеспечения должного уровня предотвращения проявлений коррупции следует придерживаться подходов, принятых в Швейцарии, США и Великобритании, путем внедрения необходимых организационных мер, направленных на нивелирование риска серьезных последствий.

Ключевые слова: коррупция, комплаенс, штраф, риски, кодекс поведения, whistle-blowing.

Khavanov A. V. Principles of strengthening of anti-corruption focus of business entities in order to improve the micro as macro-economic security level

This article is devoted to report about key highlights of recently developed global best-practice anti-corruption legislation, in particular of Switzerland, United States (U. S.) and in the United Kingdom (U. K.). As the risks of international business enhancement, regulatory bodies and prosecutors worldwide are becoming more vigilant in rooting out corruption.

As a result we face with timely enacted legislation criminalizing bribery of foreign officials as well as private commercial bribery committed by local and multinational companies.

Effective enactment of new legislation helps different judicial bodies successfully forestalled a clash of different jurisdictions as well as different legal

systems. In described environment, business entities should remain informed and take pro-active position, maintaining error-resistant compliance programs. Mentioned steps are the best way to mitigate existing risks and present an effective defense to any investigation or prosecution. Existing trend towards zero tolerance to corruption, which reaffirms the need to comply with the principles of honesty, transparency and fairness in performing one's work, as well as setting out specific anti-corruption measures to be adopted in relationships with stakeholders: partners, subsidiaries, suppliers and advisors, and co-worker is striking and irreversible. Companies with international business activities are well advised to ensure compliance with anti-corruption regimes enacted in Switzerland, in the U. S. and in the U. K. by implementing the necessary organizational measures to avoid the risk of serious consequences.

Key words: *corruption, compliance whistle-blowing, code of conduct.*

Стаття надійшла 17 травня 2015 р.